

УДК: 368.03:336.07

С. В. Івахненко,
доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів
Національний університет "Києво-Могилянська Академія"

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ СТРАХОВОЮ КОМПАНІЄЮ

PECULIARITIES OF FINANCIAL CONTROLLING IN THE STRATEGIC MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANY

В статті висвітлено питання сутності фінансового контролінгу, його особливостей в стратегічному управлінні страховим бізнесом, обґрунтовано важливість функціонування служби контролінгу на вітчизняних страхових компаніях.

Ключові слова: контролінг, фінансовий контролінг, стратегічне управління, страхова компанія.

The article is investigated the issue of financial controlling essence, its peculiarities in the strategic management of insurance business, importance of the controlling's service functioning has been grounded.

Keywords: controlling, financial controlling, strategic management, insurance company.

Вступ. Економічні зміни, що мали місце протягом останніх років, зумовлені, як впливом глобалізаційних процесів, так і наявними внутрішніми суперечностями в розвитку вітчизняної економіки. Світовий досвід засвідчує важливість функціонування інститутів, здатних підтримати стійкість економічної системи в умовах нестабільності. Такими інститутами є страхові компанії, діяльність яких в Україні, поки що не досягла масштабів, характерних для розвинених країн, причиною чого є низка проблем, пов'язаних з розумінням страхування серед потенційних страхувальників, низькою якістю страхових послуг та їх відносною дорожнечою, тощо.

За результатами досліджень "Ernst & Young" основними напрямками розвитку страховиків в 2012 році визначено швидке реагування компанії на виклики ринку, трансформацію фінансових операцій, вдосконалення ризик менеджменту з метою виявлення нових та потенційних ризиків, оптимізацію страхового портфелю відповідно до потреб споживачів та адаптацію каналів продажу страхових послуг для збереження конкурентоспроможності страховика [27, с. 2], що підкреслює актуальність теми дослідження.

Значний внесок в розвиток фінансового контролінгу зробили такі відомі вчені-економісти як К. Бартол, Н. Виговська, Х. Вольмут, Н. Данілочкіна, А. Кюнцле, Є. Майер, Р. Манн, Д. Мартін, М. Пушкар, О. Терещенко, Ф. Фрайберг, Д. Хан та ін. При цьому недостатньо вивченим залишається питання ролі фінансового контролінгу в управлінні страховою компанією, зумовлене особливостями становлення страхового менеджменту в Україні, відсутністю міцних традицій страхування та непослідовною державною політикою у вітчизняній страховій галузі.

Створення ефективного системи контролінгу в страхових компаніях сприятиме вирішенню питання слабкості стратегічного фінансового управління страховиком, з якого випливає незадовільний стан фінансової стійкості вітчизняних компаній, їх низька інвестиційна активність, недостатній рівень використання інформаційних технологій.

Постановка задачі. Метою дослідження, результати якого представлені в даній статті, є визначення особливостей фінансового контролінгу в стратегічному управлінні страховою компанією, що сприятиме ефективному використанню її потенціалу, наданні надійного страхового захисту клієнтам, зростанню цінності страховика для інвесторів та, як результат, забезпеченню економічної безпеки держави в цілому.

Результати. Контролінг є складним синтезованим, інтегрованим поняттям, що має багато різних інтерпретацій. Слово "контролінг" має англійське походження і означає процес здійснення контролю. Саме так його розуміють сучасні англійські автори з менеджменту. Так, К. Бартол і Д. Мартін в книзі [24] в розділі "Контролінг організації" виділяють такі підрозділи, як: "Контроль", "Контролінг", "Типи контролю" тощо. Тобто чітко дають зрозуміти, що контроль і контролінг це однорідні поняття – синоніми. В більшості інших американських підручників, книг та словників взагалі не вживають поняття контролінгу, хоча в німецьку мову термін "controlling" був запозичений на початку 1950-х років з американської практики і надалі концепція контролінгу розвивалася самостійно.

Німецький автор Х. Вольмут [30, с. 23] стверджує, що контролінг має на увазі управління підприємством як систему. Інші німецькі автори Є. Майер та Р. Манн визначають контролінг як спеціально сконструйовану систему на основі інтеграції методів планування, обліку, аналізу, нормування, контролю та управління, яка забезпечує отримання інформації про діяльність підприємства [11, с. 13].

Загалом, вивчення праць за авторством німецьких науковців та практиків [25;26; 28] показало, що під контролінгом вони розуміють підсистему управління, яка використовує наукові методи для забезпечення управлінців інформацією для прийняття рішень (в тому числі і альтернативами рішень та їх оцінкою), тобто поняття контролінгу в їхньому розумінні фактично еквівалентне поняттю "науки управління".

Узагальнюючи можна стверджувати, що контролінг в економічній літературі розглядають як підсистему управління [17, с. 253-254; 4, с. 192; 10, с. 166; 9, с. 12], концепцію управління [16, с. 217; 20, с. 269; 8, с. 237; 6, с. 6], напрям економічної роботи на підприємстві [23, с. 21; 13, с. 15], систему методів та інструментів управління [2, с. 138; 21, с. 58; 15, с. 158; 14, с. 188]. Хоча існує думка про неможливість чіткого визначення даного поняття [1, с. 6].

Проаналізувавши визначення українських та іноземних авторів, поділяємо думку про те, що контролінг є підсистемою системи управління підприємством, яка спрямована на організаційну та методичну підтримку прийняття управлінських рішень, а також забезпечує контроль за досягненням цілей діяльності підприємства.

Фінансовий контролінг, в свою чергу є інтегрованою підсистемою прийняття управлінських рішень щодо пріоритетних напрямків фінансової діяльності підприємства, яка базується на комплексному аналізі даних бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та передбачає узгодження фінансових аспектів функціонування усіх підрозділів підприємства [5, с. 95]

Важливим у розумінні сутності фінансового контролінгу є дослідження його концепцій (табл. 1).

Таблиця 1. Концепції фінансового контролінгу [на основі 29, с. 54-59]

№ з/п	Концепція	Характеристика
1	Концепція формування інтегрованих інструментів планування і контролю	Визначення центрів фінансової відповідальності під час бюджетування сприятиме ефективному впровадженню контролінгу та досягненню поставлених задач
2	Концепція сервісу	Дана концепція передбачає врахування обмежень, передбачених контролінгом для функціонування страховика (наприклад, щодо платоспроможності, напрямів інвестування коштів страхових резервів, тощо)
3	Концепція врахування специфіки та масштабів діяльності	Впровадження фінансового контролінгу залежить від спеціалізації компанії (автострахування, агрострахування, страхування ядерних ризиків та ін.) та її розмірів
4	Концепція орієнтації на рух грошових потоків	Контролінг має бути спрямований на забезпечення ліквідності активів компанії, її платоспроможності для недопущення банкрутства
5	Використання інструментів концепції фінансового контролінгу для прийняття управлінських рішень	В основі цієї концепції лежить спрямованість будь-яких управлінських рішень на досягнення головного завдання фінансового менеджменту
6	Концепція прийняття управлінських рішень	Важливим є врахування людського фактору та відносин між працівниками, адже фінансовий контролінг не можна розглянути виключно як "технічний інструмент"

Особливості фінансового контролінгу в страхових компаніях визначаються специфікою страхової діяльності. Відповідно до Закону України "Про страхування" страховиками є фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Схоже визначення використовується і у світовій практиці [3, с. 32]. Предметом безпосередньої діяльності страхової компанії може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

Страхові резерви є особливим видом фінансових ресурсів страховика, що мають виключно цільове призначення – забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування. Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами, визначеними спеціалізованим законодавством.

Контролінг в страховій організації, на думку Місюрева О.В., включає управління ризиками, систему інформаційного забезпечення, систему сповіщення шляхом управління системою ключових фінансових показників, управління системою реалізації стратегічного, тактичного та оперативного планування та систему менеджменту якості [12, с. 17]. Клімов А.В., узагальнюючи погляди дослідників, до основних складових контролінгу в страховику відносить облік, планування, координація, аналіз і контроль [7, с. 27], при цьому автор в недостатній мірі враховує значення інформаційного забезпечення як прояву інформаційної функції контролінгу.

Під фінансовим контролінгом в страховій компанії ми розуміємо підсистему управління фінансовими ресурсами страховика, що включає облік, аналіз, контроль, планування, інформаційне забезпечення та координацію фінансової, інвестиційної та страхової діяльності компанії для досягнення її стратегічних та тактичних цілей.

До об'єктів фінансового контролінгу можна віднести фінансові ресурси страховика, індикатори ефективності їх використання та показники фінансового стану компанії. Фінансовий контролінг підпорядкований головній меті фінансового управління страховиком – максимізації його вартості в поточній і довгостроковій перспективі.

Розрізняють два види фінансового контролінгу в компаніях, в тому числі і страхових, – стратегічний та оперативний (табл. 2).

Таблиця 2. Характеристика стратегічного та оперативного фінансового контролінгу в страхових компаніях [на основі 9, с. 7]

Ознака	Стратегічний	Оперативний
Орієнтація	зовнішнє та внутрішнє фінансове середовище страховика	економічна ефективність та рентабельність діяльності
Рівень управління	стратегічний	тактичний та оперативний
Цілі	забезпечення "виживання" компанії, здатності підтримувати прийнятний рівень фінансової стійкості в довгостроковій перспективі	забезпечення прибутковості та ліквідності компанії
Задачі	- виявлення слабких та сильних фінансових сторін страховика; - визначення загроз та можливостей зовнішнього фінансового середовища; - оцінка вартості страхової компанії; - розробка альтернативних фінансових стратегій; - створення системи інформаційного забезпечення прийняття фінансових рішень;	- розробка та реалізація бюджету компанії; - визначення фінансових показників відповідно до поставлених тактичних задач; - порівняння запланованих значень ключових фінансових показників діяльності страховика з їх фактичним значенням; - аналіз впливу відхилень на виконання поточних фінансових планів;

Особливим об'єктом стратегічного фінансового управління є фінансова стійкість страхової компанії, під якою розуміють "стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов'язання за негативного впливу як зовнішніх, так і

внутрішніх чинників” [17, с. 9].

Система контролінгу фінансової стійкості страховика має ґрунтуватись на таких принципах [18, с. 308]:

- адекватність механізмів та засобів контролінгу визначеним страховиком тактичним і стратегічним цілям в галузі забезпечення фінансової стійкості;
- технологічність (технології контролінгу повинні бути ретельно відпрацьовані та документально записані);
- моделювання та інформаційно-комп'ютерна підтримка, адже контролінг передбачає широке застосування різноманітних економіко-математичних, імітаційних та інших моделей і практично неможливий без відповідної інформаційно-комп'ютерної підтримки;
- визначення та структурування необхідного комплексу підсистем (економічної, правової, організаційної, кадрової), які повинні забезпечувати функціонування системи контролінгу;
- оптимізація, що полягає в узгодженні та координації критеріїв фінансової стійкості для досягнення оптимуму системи в цілому.

Ми поділяємо думку про недосконалість розроблених Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків [22, с. 153; 18, с. 250], що зумовлює необхідність вдосконалення даної методики.

Враховуючи низький рівень поширення страхування в Україні провідні страхові компанії активно розвивають власну регіональну мережу, інвестуючи значні кошти для захоплення перспективних ринків в областях. Тому актуальним для менеджменту страховика є питання налагодження ефективної роботи відокремлених підрозділів, в тому числі і за допомогою контролінгу.

Об'єктивна необхідність контролінгу для страхових компаній, що функціонують в ринковому середовищі, та посилення державного нагляду за діяльністю страховиків підкреслюють важливе значення служби контролінгу в управлінні страховою компанією, до ключових завдань якої можна віднести:

- 1) підтримку процесу бюджетування як одного із основних інструментів стратегічного фінансового управління;
- 2) розробку та реалізацію системи діагностики фінансового стану страховика та антикризових заходів;
- 3) участь в розробці та реалізації фінансової стратегії;
- 4) аналіз діяльності компанії та її структурних підрозділів відповідно до затвердженого порядку;
- 5) підвищення якості звітності страховика, що підлягає оприлюдненню, з метою підвищення інвестиційної привабливості компанії.
- 6) інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття рішень сфери інвестиційної, страхової та фінансової діяльності;

Висновки. Активне впровадження фінансового контролінгу в практику стратегічного фінансового управління страховою компанією сприятиме підвищенню ефективності використання мобілізованих фінансових ресурсів, покращенню її інвестиційної привабливості та забезпеченню фінансової стійкості. При цьому важливим є врахування специфіки діяльності страховиків в умовах низького рівня поширення страхування, слабких позицій на фінансовому ринку, посилення державного нагляду за страховим ринком.

Список використаних джерел:

1. Андропова А.К. Оперативный контроллинг / А.К. Андропова. – М.: Дело и сервис, 2006. – 160 с.
2. Аранчій В.І. Фінансова діяльність підприємств: Навчальний посібник / В.І. Аранчій, В.Д. Чумак, О.Ю. Смолянська, Л.В. Черненко. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 240 с.
3. Глоссарий страховых терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://ifcext.ifc.org/ifcext/eca.nsf/Content/PublicationRussiaInsuranceGlossary2008/\\$FILE/PublicationRussiaInsuranceGlossary2008.pdf](http://ifcext.ifc.org/ifcext/eca.nsf/Content/PublicationRussiaInsuranceGlossary2008/$FILE/PublicationRussiaInsuranceGlossary2008.pdf)
4. Денисенко М.П. Гроші та кредит у банківській справі. Навч. посібник / М.П. Денисенко. – К.: Алерта, 2004. – 478 с.
5. Івахненко С.В. Фінансовий контролінг: методи та інформаційні технології / С.В. Івахненко, О.В. Меліх. – К.: Знання, 2009. – 319 с.
6. Климів С.М. Контролінг: теорія і практика: Учебное пособие / С.М. Климів, А.Н. Костевят. – СПб.: Знання, ИВЭСЭП, 2005. – 64 с.
7. Клімов А.В. Контролінг у системі менеджменту страхової компанії: дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук за спец: 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / А.В. Клімов. – Суми, 2008. – 201 с.
8. Контролінг в бізнесі: методологічні та практичні основи побудови контролінгу в організаціях / А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примаков, С.Г. Фалько. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 256 с.
9. Контролінг як інструмент управління промисловим підприємством / Под ред. Н.Г. Данилової. - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2004. – 279 с.
10. Любуць О.С. Бізнес-планування у банку: Навч. посібник / О.С. Любуць, М.П. Денисенко. – К.: Атака, 2006. – 288с.
11. Майер Э. Контролінг для начинающих / Э. Майер, Р. Манн. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 304 с.
12. Мисюров А.В. Экономический механизм антикризисного управления организации (на примере страховых организаций): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством” и 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / А.В. Мисюров. - Москва, 2009. – 18 с.
13. Панков В.А. Контролінг і бюджетування фінансово-господарської діяльності підприємства: Навчальний посібник / В.А. Панков, С.Я. Сельських, Н.М. Михайличенко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 112 с.
14. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – 4-е издание, перераб. и доп. - М.: ИНФРА - М, 2004. – 480 с.
15. Семенов Г.А. Контролінг, як база обґрунтування й прийняття управлінських рішень / Г.А. Семенов, Н.В. Таран // Вісник економічної науки України. – 2007. – №1. – С. 154–159.
16. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Под ред. А.П. Градова и Б.И. Кузина. – СПб.: Специальная литература, 1996. – 510 с.
17. Тарнавська Н.П. Менеджмент: теорія та практика : Підручник для вузів / Н.П. Тарнавська, Р.М. Пушкар. – Тернопіль : Карг-бланш, 1997. – 456 с.
18. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра екон. наук за спец: 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Н.В. Ткаченко. – Суми, 2011. – 33 с.
19. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення): дис. на здобуття наук. ступ. д-ра екон. наук за спец: 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Н.В. Ткаченко. – Суми, 2011. – 418 с.
20. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навчальний посібник / Г.І. Філіна. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
21. Шенаєв І.В. Системы контроллинга в российских банках / И.В. Шенаев // Банковское дело. – 2006. – №12. – С. 58–60.
22. Шірінян Л.В. Рейтингова система і рейтинг-оцінка фінансової стійкості страхових компаній України / Л.В. Шірінян // Світ фінансів. – 2007. – №2. – С. 152-163.
23. Яковлев Ю.П. Контролінг на базі інформаційних технологій / Ю.П. Яковлев. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 318 с.
24. Bartol Kathryn M., Martin, David C. Management / M. Kathryn Bartol, C. David Martin. – Div: McGraw Hill, 1994. – 832 p.
25. Controlling international tätiger Unternehmen / Berens W., Born A., Hoffman A. – Stuttgart, 2000. – 387 s.
26. Deyhle A. Beate Steigmeier und Autoreteam. Controller und Controlling / A. Deyhle. – Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1993. – 157 s.
27. European insurers face difficult choices in 2012. Ernst & Young. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_insurance_outlook_for_2012/\\$FILE/European%20Insurance%20Outlook%202012.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_insurance_outlook_for_2012/$FILE/European%20Insurance%20Outlook%202012.pdf)
28. Horvath P. Controlling / P. Horvath. – Munchen: Vahlen, 7. Aufl., 1998. – 286 s.
29. Künzle A. Finanzcontrolling in KMU: Dissertation Nr. 3021 / Andreas Künzle. – Gutenberg Druck, 2005. – S. 299.

30. Vollmuth Hilmar J. Führungsinstrument Controlling / J. Vollmuth Hilmar. – Planegg/ München: WRS, Verl. Wirtschaft, Recht u. Steuern, 1989. – 126 s.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"